

DOMJÁN LAJOS

Egy értelmiségi család története 1490 és 2004 között

A Domján család története

1. A CSALÁDNÉV EREDETE

A KÁZMÉR MIKLÓS által szerkesztett *Régi magyar családnevek szótára XIV-XVII. század* című könyv a Domján nevet a Damján név alatt tárgyalja. Eredetét a latin Damianus névből vezeti le, amely az évek során többféle alakot öltött. Változatai a Damján, Damyan, Domján, Demjén, Damian, Domian, Domián stb. A szótár az első Damian nevet 1398-ban Szatmár vármegyében jelzi. A továbbiak 1477-ben LADISLAUS DAMYAN homo regius, 1490-ben DAMYAN PÁL Zala vármegyében, 1557-ben DOMIAN EMRE Sopron vármegyében, 1720-ban PETRUS DOMIÁN Győr vármegyében, STEPHANUS DOMJÁN Komárom vármegyében, JOANNES DAMIAN Vas vármegyében, JOANNES DAMIÁN Zala vármegyében stb.

A kutatásom eredményei alapján elfogadom a Kázmér Miklós féle levezetést. A Domján vezetéknev a latin Damianus keresztnévből származik és a kutatási adatok szerint a szlávok által lakott térségekben volt használatos. A megtekintett dokumentumok, az egyházi anyakönyvek és a plébániák munkatársaival folytatott megbeszélések alapján egyértelmű, hogy a vizsgálat tárgyát képező századokban élt személyek beszédkészsége, kiejtése, valamint írástudása következtében többféle alakot öltött, s „Damyan”-ból „Domján”-ná alakult. A levéltári feljegyzések és az anyakönyvek bejegyzései szerint ugyanazon család tagjainak megnevezését szolgálta, s a név magyarországi elterjedése megegyezik a HUNYADI és SZAPOLYAI család birtokszerzéseinek, hadjáratainak útvonalával, valamint a török-magyar határ 17. századi alakulásával.

2. A CSALÁD HONFOGLALÁSA A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁGON

Az államalapítást követően 1090-ben Magyarország déli részén Erdélytől Szlavóniáig terjedő félkörben szlávok éltek. Az 1300-as években a szlávok lakta térségekben „Damyan”, „Damyand” és „Damyanfalva” nevű települések, szőlőhegyek és területrészek jelentek meg. A terület elnevezések évszámaiból arra lehet következtetni, hogy a név viselői, illetve a területeket elnevező személyek Szlavóniából HUNYADI JÁNOS apjával egyidőben vándoroltak Erdélybe, majd Hunyadi János birtokszerzéseivel azonos időben indulnak visszafelé északnyugati irányban Szlavónia felé a mai délvidéken. Az évszámok és a családtagokra vonatkozó, többnyire latin nyelvű iratok alapján HUNYADI MÁTYÁS király uralkodásának éveiben jutnak birtokhoz Zala és Vas megyében. Kutatási

eredmények alapján a király több híve jut birtokhoz és különböző tisztséghez Zala vármegyében. A király halálát követően a Szapolyai féle köznemesi párt befolyásának csökkenésével a család vándorlása megtorpan, s tevékenységében előtérbe kerül a földművelés. A vándorlás megtorpanásával egyenes arányban növekedett a családtagok száma.

A török hódítás korában a család, követve a török-magyar határ alakulását folyamatosan vándorol, illetve terjeszkedik észak felé, s mezővárosokban, vagy azok környezetében telepszik le. A török hódoltság végén, illetve Buda visszafoglalása után jelennek meg Komárom, Pest, Heves, Bács-Kiskun és Hajdú-Bihar megyében, valamint Erdélyben. A RÁKÓCZI szabadságharcot követően a terjeszkedés ismételtén megtorpan, s a család népessége növekedésnek indul, amellyel egyenes arányú az elszegényedés. A mezőgazdasági tevékenység mellett az államigazgatás, oktatás és egészségügy területén látnak el feladatokat.

Az első ismert családi birtok Zala vármegyében, Szentgyörgyvölgyén található. A kutatási eredmények alapján valószínűsíthetően az 1997-es magyarországi telefonkönyvben szereplő 882 Domján vezetéknévű személy visszavezethető az 1490-ben készült dokumentumban szereplő DOMJÁN PÁL nevű őstre.

A család térfoglalásának jellegzetességei:

A kutatási eredmények alapján a család terjeszkedésére vonatkozóan több jellegzetesség megfigyelhető. A terjeszkedés a török előretörésének és a török-magyar határvonal alakulásának megfelelően észak felé megy végbe. A terjeszkedés szinte minden esetben egy leány férjhez adásával kezdődött. A férjhez adott leány férjének birtokán rövid időn belül megjelentek a család férfi tagjai. A férfiak az új térségből házasodtak, majd gyermekeik a korábbi gyakorlatnak megfelelően terjeszkedtek. A letelepedéskor elkerülték a megyeszékhelyeket, s inkább mezővárosokba, illetve azok környezetébe költöztek.

A családtagoknak a családi kötelék fontos lehetett, mert visszajártak az utolsó ismert lakóhelyen hátrahagyott szülőkhöz, valamint a gyermekek születésénél a testvérek vállalták a keresztszülő szerepét. A családban a Rákóczi szabadságharcig a Pál, István és Mihály keresztszülők domináltak. A keresztszülők alakulásából következtetni lehet az 1490-es ősapához tartozásra.

3. 1490. SZENTGYÖRGYVÖLGYE

A Zala megyei levéltár dokumentumai között a Kapornoki Konvent egyik iratában szerepel 1490-ben *homo regius*ként az a DAMYAN PÁL, akitől a család származása teljes bizonyossággal levezethető. A történelem viharaiiban a közvetlen kapcsolatokat bizonyító egyes dokumentumok eltűntek, de a töredék adatokból is következtethető a származás Damyan Páltól. A levéltári dokumentumok tartalmának térszemléletű összefoglalásából mindez érzékelhető.

Damyan Pál leszármazottai 1570-ben *nova donatió*t kaptak a Szentgyörgyvölgye területén található Domjánszegre. Az oklevél *Bodószegh sive Domjánszegh*-et említ. A „szegh” elnevezés a hatalmas erdőségekből nyert művelésre alkalmas földterületeket jelentette, amelyeket általában a birtok tulajdonosairól neveztek el. Az oklevél Bodó, másként Domjánszeg-et említ, így nem kizárt annak a lehetősége, hogy az első tulajdonos BODÓ nevezetű lehetett.

A Kapornoki Konvent anyagában Domján családnévvel először megjelenő ismert ő Pál *homo regius*. Páltól a leszármazás elméletileg megszakítás nélkül levezethető. A gyakorlatban ez a levezetés az irathiányok következtében egyes ágak tekintetében csak utalásokból következtethető.

A levéltárban az 1570. évi donatios levél elkészítésével kapcsolatos iratokból és a donációs levél másolatából megállapítható, hogy Pálnak négy fia volt: BÁLINT, BALÁZS, ANDRÁS és JÁNOS. Ők az 1500-as évek elején élhettek, mert 1570-ben már mindannyian, sőt fiaik közül is többen

néhaiként kerülnek feltüntetésre. A családnak 1570-ben már számos tagja él, akiknek elődei, illetve maguk is a király és a haza iránti hűségük számos jelét adhatták, s kiérdemelték a nova donatiót.

A Zala megyei levéltár oklevélgyűjteményében található korabeli dokumentummásolat az alábbiakat tartalmazza:

„Mi II. Miksa isten kegyelméből választott, mindig felséges római császár, Németország, Magyarország, Csehország stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia hercege, Morávia és Tirol grófja emlékezetül adjuk a jelen oklevél tartalmával mindazoknak, akiket illet, hogy mi mérlegelve és tekintetbe véve hűségét és hűséges szolgálatait híveinknek, nemes Miklósnak, Jánosnak és Péternek, akik a néhai Bálint fiai, aki a néhai idősebb Domján Pál fia, valamint Simonnak, néhai Péter fiának, aki a néhai Balázs fia, aki a néhai említett idősebb Domján Pál fia, valamint Mihálynak és Balázsnak, akik a néhai másik, ifjabb Pál fiai, aki a néhai András fia, aki az említett néhai idősebb Domján Pál fia, valamint másik idősebb Mihálynak, Andrásnak és Ferencnek, akik a néhai György fiai, aki a néhai János fia, aki az említett néhai idősebb Szentgyörgyvölgyi Domján Pál fia, akik ezeket a hűséges szolgálatokat Magyar Királyságunk Szent Koronájának és a mi királyi felségünknek nyújtották, ezért birtokuk egész területét a rajta lévő házakkal, vagyis nemesi kúriákkal együtt Szent György Völgyén, amelyet Bodoszeghnek vagy Domjanszeghnek hívnak a mondott Zalamegyében békés és nyugodt birtoklásra – ahogy őseik is már békésen és nyugodtan birtokolták – adjuk és nekik erről birtoklevelet adunk, amelyet már birtokoltak, de azt mondják, az idők forгатagában és a zavargások következtében elveszett vagy elvették tőlük. Az egész és az összes jogot tehát, ami fennmondott birtokra, házakra vagyis nemesi kúriákra vonatkozik a mondott Szent György Völgye birtokon, mégpedig a Bodoszeghnek vagy Domjanszeghnek nevezett részen, amely a fennevezett Zala megyében van, bármilyen módon is birtokoltuk és bármilyen ok vagy indok miatt tartozott hozzánk, az összes eszközökkel és tartozékokkal, a hozzá tartozó földekkel, azaz a művelt és műveletlen szántóföldekkel, legelőkkel, kaszálókkal, cserjésekkel, erdőkkel, mezőkkel, ligetekkel, hegyekkel, völgyekkel, szőlőkkel, szőlőhegyekkel, vizekkel, folyókkal, halastavakkal, patakokkal, malmokkal és minden egyéb, bármilyen néven nevezett hozzátartozó részekkel teljes egészében azok ősi és valódi határok közt, ahogy ezt fentebb említettük, az említett nemeseknek és azok utódainak és leszármazottainak adományozzuk és adjuk új adomány címen, sőt adjuk, adományozzuk és átadjuk örök és visszavonhatatlan joggal birtoklásra, tartásra és bírásra a mi bizonyáglevelünk tartalmával és érvényével. Amelyet mi privilégium formában is ki fogunk adni, mihelyt eléink hozzák ezt a levelet. Kiadatott prágai királyi várunkban, 1570. április 4-én, római, magyar és más királyságaink nyolcadik évében. Miksa sk. Listhius János veszprémi püspök sk.”

Az 1570-es adománylevel kiadásával egyidejűleg Miksa király parancsot intéz a Kapornaki Konventhez, hogy a nemes Damyánszeghi másként Bodoszeghi Damyan nemzetséget (*Nobilium generationis Damyan de Bodoszegh aliter Damyanszegh*) az újabb adomány tárgyát képező birtokba OLTÁRCZI LAKÓSSY MÁRTON deák királyi ember, s a konvent embere által vezesse és iktassa be. A Konvent hites embere a királyi ember jelenlétében 1570-ben Simon és Júdás apostolok ünnepe utáni vasárnapon a megjelent szomszédok és határbirtokosok jelenlétében az adományosokat beiktatta.

4. A CSALÁDTAGOK A HAZA SZOLGÁLATÁBAN

Rákóczival a hazáért és a szabadságért

A kutatási eredmények összevetését a kuruc időszak dokumentumaival azért tartom indokoltnak, mert több olyan érdekes körülmény fedezhető fel bennük, amely a családtagoknak

a Rákóczi szabadságharcban történő részvételére utal. A szabadságharcot követő években jelenik meg a család dunántúli ágaiban – vélelmezhetően BÉRI BALOGH ÁDÁMra emlékezve – az Ádám keresztnév, s a Böny térségéhez kapcsolódó családtagok esetében feltűnő jelenség, hogy a császári közigazgatási határon kívül eső bencés birtokon telepednek le, ahol a korábbi törekvéseikkel ellentétben, az anyakönyvi bejegyzések kivételével, feltűnő módon kerülnek a nyilvántartásokba történő felvételüket. Ezenkívül az ESZTERHÁZY és a KENESSEY család birtokainak elhelyezkedéséből, valamint a kuruc hadak térbeli mozgásából, illetve egyes személyes kapcsolatokból következtetni lehet származásukra, vándorlási és terjeszkedési útvonalukra. A Rákóczi korhoz és a haza szabadságához történő kötődés a családban később is megfigyelhető, mivel egy családtag fordítja le először Rákóczi latin nyelven írt életrajzát magyar nyelvre.

1708 nyarán egy Domján vezetéknévű kuruc hadnagy császári hadifogságban volt Sopronban. Kiszabadítása érdekében GRÓF ESZTERHÁZY ANTAL levelet írt GRÓF NÁDASDY FERENC császári tábornoknak. A levél szerint a foglyot időközben Győrbe vitték át és a győri parancsnok nem akarta tudomásul venni, hogy a kurucok a hadifogolycsere-egyezmény alapján már küldtek helyette más hasonló császári tisztet.

Napóleonnal szemben az 1809-es nemesi felkelésben

A napóleoni háborúk idején 1809-ben került sor az utolsó nemesi felkelésre. A Sopron vármegyei insurrectio egyik századát a dőri CHAPÓ MIHÁLY kapitány vezette.

1809-ben Ausztria hadat üzent Franciaországnak. NAPÓLEON Wagramnál legyőzte az osztrák sereget, s ezzel Ausztria elveszítette Salzburgot, Dalmáciát és Galíciát. Az osztrák seregben a Chapó Mihály kapitány vezetése alatt hadba induló nemesi felkelő században harcoltak a Sopron és Győr vármegyei családtagok.

A felkelő század tagjainak lakóhelye többek között Dör, Farád, Vadosfa, Csepreg, Nemesládony, Csér, Vásárosfalu, Jobaháza, Sopron, Felsőpulya, Lócs. A jelzett településeken és azok környezetében főleg a csepregi járásban éltek a család tagjai.

A felkelő század összeírásában az alábbi családtagok szerepeltek:

- DOMJÁN MIHÁLY Vásárosfaluból,
- DOMJÁN ANDRÁS Nemesládonyból,
- DOMJÁN FERENC Lócsról.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharcban

A kutatási eredmények összevetés az 1848-49-es forradalom és szabadságharc dokumentumaival a kuruc időszak bevezetőjében jelzett okok miatt indokolt. A családtagok szabadságharcban történő részvételére, illetve az eseményekkel való szimpatizálására utal az a körülmény, hogy a szabadságharcot követő években jelenik meg a családban – vélelmezhetően KOSSUTH LAJOSra emlékezve – a Lajos keresztnév.

A szabadságharcban dokumentumokkal alátámaszthatóan az alábbi személyek vettek részt:

- az 1848. július 17-én Kecskeméten bevonultak névsorában a lovasság részéről 11. sorszámmal szerepel DOMJÁN BALÁZS birtokos.
- Szentgyörgyvölgyi DOMJÁN ANTAL (1824-1906) honvéd-huszárőrmester, aki 1849. június 13-án részt vett a csornai csatában.
- DOMJÁN MIHÁLY (1831)
- DOMJÁN FERENC (1826-1899) nemzetőr.
- A szentgyörgyvölgyi temetőben egy szépen faragott kopjafa tiszteleg a 48/49-es szabadságharc emlékének. A kopjafa márványtábláin DOMJÁN FERENC és JÁNOS neve látható.

A Kerka pataktól a Don kanyarig – áldozatok a II. világháborúban

A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Központi Irattár és Hadisírgondozó Iroda II. világháborús nyilvántartásai alapján a családdal kapcsolatos adatok:

- A történelmi Magyarország területén elesett: 13 fő Domján vezetéknévű személy.
- A keleti hadműveletekben elesett: 11 fő Domján vezetéknévű személy.
- Szovjet hadifogságba esett: 14 fő Domján vezetéknévű személy.

5. A CSALÁDTAGOK FŐBB FOGLALKOZÁSAI AZ ÉVEK SORÁN:

Homo regius (királyi ember), birtok intéző, tisztartó, ispán, jegyző, a muraközi járás esküdtje, szolgabíró, evangélikus püspök – kormányfőtanácsos, evangélikus lelkésztanító, iskolai vezető tisztségviselő, katona – a Rákóczi szabadságharcban, az 1848-49-es szabadságharcban, a világháborúkban, a népi demokráciában és a köztársaságban –, földműves, kovács, szolga, mezővárosi bíró, tanácselnök, jogász, pszichológus, bába, orvos, festő, fényképész, színész, gépészmérnök, építészmérnök, rendőr, erdész, egyesületi vezető stb.

A foglalkozásokra vonatkozó adatokat összehasonlítva a történelmi és egészségügyi adatokkal, megállapítható, hogy a családtagok génjei a magas életkor mellett kitűnő szellemi adottságokat is örökítenek.